

Gökhan Yücel
gyuce@yenidiplomasi.com

SİBER VATAN'I DOĞRU ANLAMA KILAVUZU

**SİBER VATAN, SOYUT
TRANSDİSİPLİNER BİR KAVRAMDIR.
JOSEPH NYE'İN "YUMUŞAK GÜÇ"
VEYA "SİBER GÜÇ" KAVRAMLARI
NE DENLİ SÖYLEMSEL GÜCE
SAHİPSE, SİBER VATAN DA AYNI
ÖLÇÜDE GÜÇLÜDÜR. NE SADECE
SİYASİ, NE SADECE HUKUKİ, NE
SADECE JEOPOLİTİK, NE SADECE
GÜVENLİKLEŞTİRİCİ, NE DE SADECE
TEKNOLOJİKTİR.**

Bu satırlar Kriter'in mayıs sayısındaki yazımın devamıdır. Hatırlayanlar varsa, iki ay önce post-dijital dönemi anlatmıştım. Odağımızda başta yapay zeka, kuantum, 5G başta olmak üzere hız ve verimliliği merkeze alan yeni teknoloji trendlerinin veri-tabanlı iş modelleri vardı. Kurulan biyo-algoritmik düzenin insanoğlunu gitgide elinde oynattığını, aslında basbayağı da avucunun içine aldığını belirtmiştim.

Post-dijital dönüşümün bu yazıda kısaca ele alınacak cüzü yeni ortaya çıkan ve kurumsallaşan elektronik, dijital, sanal, siber sistemin; yerleşik fiziksel, sert, bürokratik, tüzel düzenlerle olan ilişkisi; özellikle de siyaset, strateji ve jeopolitik açıdan ne anlam ifade ettiğidir. Kısaca siber alemde tüzel bir kişilik olan devletin statüsü nedir sorusuna cevap arayacağız.

Yeni Nesil Devletler!

Dijital dönüşümü en ciddi kırılmaların yaşadığı 2000'lerin başından itibaren çok yakından takip ederken bu soru zaten hep gündemimizdeydi. Bunu yaparken zaman içinde üzerine koyarak geliştirdiğimiz iletişim, eğitim, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler, diplomasi, felsefe, tarih, reklamcılık ve teknoloji okumalarımızın elbette çok faydasını gördük. Bu başlıkları kendi içinde gruplandırarak dijital diplomasi, teknoloji felsefesi, bilişimsel sosyal bilimler gibi yeni birleşim kümeleri oluşturma gayretimiz hala sürmektedir. Hele ki fiziksel dünyanın aktörlerinin siber alemdeki rekabetinin tavan yaptığı ve en yeni stratejilerin bile yeniden kaleme alındığı şu günlerde bu interdisipliner açılımlara daha çok başvurmanın zamanıdır.

Mesela on yıldır kurcaladığımız dijital diplomasi alanında, Kosova'nın Facebook, Filistin'in ise Google tarafından "devlet" olarak tanınmasına şahitlik etmiştik. Keza tanınma (recognition)

Siber Vatan, bir misak-ı siberdir. Teknoloji şirketlerinin sağladığı hizmetlerin kullanıcısı da olan vatandaşlarının her türlü dijital hak ve güvenliğinden sorumludur. Devletin stratejik kurum ve kuruluşlarının veri güvenliğini sağlar. Dünyada pos cihazlarına veya enerji, sağlık kurumlarına en fazla siber saldırı alan ülkelerden birisi Türkiye ise bunu önlemek Siber Vatan'ın görevidir.

uluslararası devletler hukukunun önemli bahislerinden biri olmakla beraber, ancak devletler veya o devletlerin oluşturduğu uluslararası örgütler devletleri tanıma gücüne ve hakkına sahiptir. Nasıl oluyor da Facebook ve Google mütekebbiliyet protokollerini işleterek ülke tanıyabiliyorlardı? Yine aynı araştırma sahasında sosyal medya platformlarının kullanıcı sayılarına atfen en kalabalık nüfusu olan devletler sıralamalarında yer buldukları, buna göre dünyanın en kalabalık devletinin Facebook olduğu sıkça kullanılmaktadır.

Peki Danimarka'nın Silikon Vadisi'ne büyükelçilik açmasına ne demeli? Lakin diplomatik temsilcilik şimdiye kadar hep devletler ve uluslararası kurumlar bünyesinde bulundurulmuştur. Bir devlet niçin nihayetinde öyle ya da böyle bir teknoparka büyükelçi göndersin ki? Tabi ki cevap; o teknopark bünyesinde Google, Facebook, Amazon, Microsoft ile birlikte yüzlerce teknoloji şirketi barındırıyor olmasının altında yatıyor. Büyükelçilik bünyesinde yirmiyeye yakın diplomat ve teknoloji uzmanının görev yaptığını öğrendiğimizde anladık ki, devletler, küresel teknoloji devleri, ülke, vatan gibi kategoriler arasındaki sınırlar belirsizleşmeye baş göstermektedir. Böylelikle siber alemin aktörleri, bir tür devletimsi egemenlik iddiasında bulunarak, devletler de cevaben siber egemenlik sahasına girerek dördüncü endüstri devriminin temelini teşkil eden siber-fiziksel birlikteliği daha yönetilebilir kılmayı hedeflemektedir. Platform ekonomisi çağında bu birlikteliğin taraflar için faydalı olduğunu düşünenlerin sayısı epey fazladır.

Öyle ya her bir endüstri devriminin devlet yapısı, siyasi meşruiyeti, toplumsal organizasyonu, üretim ham maddeleri, güç kaynağı ve sosyo-ekonomik izdüşümleri farklılık göstermiştir. Birinci endüstri devriminde artık devletin merkezileşmesi, egemenlik hakları, sınırların savunulması, mütekebbiliyet esası, bürokratik yapısı hemen hemen oturmaya başlamıştı. Yıllar ilerledikçe, tek-

noloji geliştikçe karada başlayan mücadele hava, deniz ve uzaya taşındı. Artık aynı mücadeleyi siber alemde de gözlemliyoruz. Örneğin siber ordular kuruluyor. Siber stratejiler hazırlanıyor.

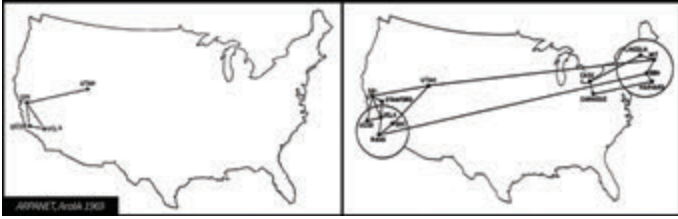
Hatta güç taksonomilerinin evrimine bakılırsa birinci endüstri devriminde yegane dayanak olan sert güç, sonraki endüstri dönemlerinde akıllı, yumuşak, siber ve keskin güç şeklinde neredeyse tamamen teknoloji odaklı bir bakış açısıyla tanımlanmaya başlamıştır. Teknoloji eskiden tali bir parametreyken artık kendi bağımsız kategorilerini ortaya koymak adına rüştünü ispat etmiştir.

Facebook, Google, Amazon, Microsoft, Twitter, Apple büyüdükçe ortaya çıkan tabloda bir ikilik de peyda oldu. Ülkelerin vatandaşı da olan bu cihaz ve platformların kullanıcılarının, "sahip ve ait olmak" arasında yapacağı seçimler belirleyici niteliğe büründü. Örneğin Twitter ve Facebook'un bağımsız bir platform olarak yola çıkarak, son zamanlarda seçim sonuçlarına etki edecek derecede taraflı yayıncı haline gelmeleri veya dünyanın her köşesinde kullanılan Google'ın Maven projesinde Pentagon'la iş birliği yaparak ABD ordusunun bir neferi gibi savaşa soyunması dikkate değerdir. Bu bağlamda bireysel kullanıcıların kişisel veriler, özel hayat, mahremiyet konusundaki hassasiyetleri ciddi derecede artmıştır. Ama bu platformlara olan bağımlılıklarındaki artış da içerdiği tüm tezatlarıyla soru işaretlerini gündeme taşımıştır.

Devletler açısından ise her gün süren siber saldırıların yanında Wikileaks, Cambridge Analytica ve benzeri krizler gölgesinde teknoloji-insan-devlet arasındaki dengenin teknoloji lehine asimetrikleşmeye yüz tuttuğu bir dönem başlamıştır. Cambridge Analytica'nın, ABD, Brexit ve Rusya bağlantıları bir bakıma milat olmuştur. Çin ve ABD'nin karşılıklı tekno-milliyetçilik söylemlerinin artması da cabası. Algoritmaların ne denli etkili enstrümanlar olabileceği, algoritmik kasit (bias)

İletişim Başkanı Prof. Dr. Fahrettin Altun, Twitter hesabından yaptığı paylaşımında "dijital farkındalık" çağrısında bulunarak, "Dijital dünya da 5'ten büyüktür diyoruz. Dijital dünyada uluslararası oyunun içeriğini ve yönünü değiştirmek bizim elimizde" ifadelerini kullandı. (10 Haziran 2020)

İnternetin atası olarak kabul edilen ARPANET'in 1969'da kuruluşunu ve ilk kapsam alanını gösteren harita.

algoritmik regülasyon, dijital manipülasyon, post-truth, deep web, fake news, deepfake, dikkat tacirliği, dezenformasyon ve yankı odaları/fikir baloncukları kavramlarını anlamının önemi artmıştır. LSE profesörlerinden Nick Couldry'nin "Bağlantının Bedeli" kitabında işlediği veri sömürgeciliği tezi tezatlarla dolu bu tartışmayı tüm açıklığıyla gözler önüne sermektedir. Bizim buradaki orijinal katkımız ise veri sömürgeciliğine, yükleme (upload) ve indirme (download) toplumları dikotomisi merceğinden bakılmasını önermektir. "Upload" dijital ve algoritmik gücün tahakkümü, platform üstünlüğü, "download" ise bu tahakküme mecburen boyun eğerek indirileni kullanmasıdır. "Download" edenlerin dijital kapitalizm çarklarına sürekli veri sağlayarak kısır döngüyü beslemeye devam ettiği de herkesçe bilinen bir gerçek.

Hayatın "e-" Hali

Filmlerdeki gibi bu noktada bir flaşbelle şöyle daha geriye gidelim. Eminim görmüşsünüzdür; İnternetin atası olarak kabul edilen ARPANET'in 1969'da kuruluşunu gösteren meşhur bir harita vardır. ABD'nin batısında UCLA-SRI-UCSB arasında bir üçgen ve içeri UTAH'a doğru uzanan bir çizgiden ibaret. 1970'de bu ağ (NET) genişler; RAND ile STANFORD katılır ve doğuda MIT, HARVARD, CARNEGIE'ye bağlanır. Bir ilaveyle 1973'te hat Londra'ya uzanır ve "yurtdışı" ilk bağlantı sağlanmış olur. ARPANET'in ARPA'sı, ABD savunma teşkilatının İleri Araştırmalar Proje Ajansı'ndan (Advanced Research Projects Agency) gelir ve bugün DARPA olarak bildiğimiz yapının bizatihi kendisidir. DARPA ne yapar? İçinde tonla proje yürütülmektedir. <arpa.mil> sitesinde yüzlercesi arasından Beyin (BRAIN), Aktif Sosyal Mühendislik Savunması (ASED), Yapay Zeka Araştırmaları (AIRA), Yapay Sosyal Zeka (ASIST) ve benzer bilim-kurgu isimlerle yürütülen yüzlerce proje hakkında daha fazla bilgi edinmeniz mümkündür.

İnternet, stratejik bir savunma projesidir. Bu bir efsane değil. İnternetin yönetimi, daha doğru bir ifadeyle yönetimi (internet governance) konusuna biraz meraklı herkes bunu bilir. Gelelim günümüze. İnternet zengin-fakir bütün dünyaya yayılmış durumda. Her anımıza, her

Devletler açısından her gün süren siber saldırıların yanında Wikileaks, Cambridge Analytica ve benzeri krizler gölgesinde teknoloji-insan-devlet arasındaki dengenin teknoloji lehine asimetrikleşmeye yüz tuttuğu bir dönem başlamıştır. Cambridge Analytica'nın, ABD, Brexit ve Rusya bağlantıları bir bakıma milat olmuştur.

cihaza, her kuruma, her işleme girdi ve girmeye devam ediyor. Artık elektrik sanki internet için icat edilmiş gibi davranıyoruz. İnternet bağlantısı temel hayat ihtiyacı gibi algılanıyor. Eğitimde, savunmada, iletişimde, ticaretle, eğlencede, reklamcılıkta ve yüzlerce diğer alanda artık olmazsa olmaz. Teknolojinin blokzincir, kripto para birimleri örneğindeki gibi yazılımsal ve donanımsal hemen her gelişmesi internet ile o kadar iç içe geçti ki, vardığımız nokta itibarıyla "yumurta mı tavuktan, tavuk mu yumurtadan" sorusu anlamını yitirmiş vaziyette.

Adını silikon transistörlerden alan ve teknologlar için bir "kutsal mekan" sayılan Silikon Vadisi, bilgisayar çipleri, denizin altından geçen fiberoptik kablolar derken 2000'lerde artık internet tabanlı girişimcilik ekosistemi palazlanmaya başladı. Bugün yine günlük hayatımızın alelade parçası durumundaki sosyal ağlar, anlık mesajlaşma uygulamaları, oyunlar, arama motorları ve daha niceleri bu sürecin sonucudur. Ciddi ar-ge ve inovasyon süreçlerinin neticesinde kapitalizm artık dijital evresine geçince, endüstriyellemenin bilindik siyasi, toplumsal, ekonomik ve stratejik kazanımları dijitalleşme ile veri tabanlı bir ilişkiler ağını insanlığın vazgeçilmezleri arasında yerleştirmiştir. Başına "e-" ön ekini alan eğitimden sağlığa, diplomasiden devlete, nabızdan okula ne varsa kendini bu post-dijital dönüşümün bir parçası olarak buluvermiştir.

Başka bir fotoda ise Facebook'un patronu Mark Zuckerberg'in önünde yürüyerek konuşma yaptığı yakın zamana ait başka bir haritayı hatırlayalım. Mavi bir dünya. Milyonlarca kullanıcının birbirleriyle olan etkileşimlerinin bir görselleştirmesi. Ülke yok. Sınır yok. Sadece Facebook. Bağlantılar. Etkileşim. Dünyada kullanıcı ve etkileşim oranına göre daha parlak yerler Facebook nüfusunun fazla olduğu bölgeler. Bir nevi "Republic of Like". Yukarıda değindiğimiz gibi 2,7 milyar "vatandaşıyla" dünyanın en büyük "ülkesinin" kendinden

menkul azametinin en yalın şekliyle meydan okuması sahnede sergileniyor.

Türkiye de diğer ülkeler gibi bu mavi haritada kendi çizdiği sınırlarla değil, Facebook kullanıcılarının bağlantılarının ve etkileşimlerinin veri görselleştirmesi sonucu oluşturduğu sanal sınırlarıyla temsil ediliyor.

Devletler, bu süreçte çeşitli stratejiler geliştirmeyi sürdürmektedir. Almanya'da NetGZ – Netzwerkdurchsetzungsgesetz, Fransa'da Avia Law, ABD Communications Decency Act ve AB'de Code of Practice on Disinformation ile simgeleşen çeşitli yasal düzenlemeler en dikkat çekici olanlarıdır. Hepsi de devletin tüzel kişiliğini, siber alemin kendi kurallarıyla oluşturmak istediği egemenlik sahasıyla sürtüşmesini düzenlemek adına yasalaştırılmıştır. Dahası NATO'nun 2017'de hazırladığı Tallinn 2.0 El Kitabı'nda ilk bahis devletlerin egemenlik haklarının siber alemde de geçerli olduğudur. Ancak üzerine basa basa söylediğimiz gibi yasal düzenleme veya toplumda yaygın olarak bilindiği biçimiyle "yasak" veya "takip" söylemleri yazının başından beri anlatmaya çalıştığım yeni siber-fiziksel uluslararası sistemin inşasının sadece bir tanesi olan regülasyon ayağıdır.

Lakin yasaklar eğer koruma güdüsüyle ifa ediliyorsa bilinmelidir ki, onun neticesinde kullanılan VPN hizmetlerinin de büyük çoğunluğu istihbarat servisleri tarafından piyasaya sürülen tipik bir "tavşan kaç tazi tut" yazılımlardır. Özetle güvenlikçi bakış kendi başına yeterli çözüm değildir. Sadece daha büyük resim içinde değerlendirildiğinde anlamlı hale gelir. Asıl mesele bu yeni siber-fiziksel uluslararası sistemin kuruluş aşamasında devletlerin pozisyonlarını korumak için yazacakları tezin niteliğidir. Bu tezin teorik ve pratik yönleri tamamlayıcı olmalıdır. Siber alemde veri ve içerik sağlayıcılar, platformlar ve yayıncılar ile OTT olarak bilinen şebeke üstü hizmetlerin düzenlenmesi birlikte dikkatlice değerlendirilmelidir.

Yerli Güvenlik

Mevcut şartlar altında Türkiye'nin yeni bir bütüncül konumlandırılmaya gereksinimi olduğunu yıllardır bıkmadan tekrar ederken özlediğimiz türden bir çalışmaya katkı verme imkanını yakaladık. Önce Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanı Fahrettin Altun'un "Dijital Farkındalık" açılımı, daha sonra da AK Parti Genel Başkan Yardımcısı Mahir Ünal'ın Sayın Cumhurbaşkanımıza yaptığı "Dijital Dönüşüm ve Yeni Medya Düzeni" sunumlarında yeni bir kıta sahanlığı olarak kavramsallaştırılan "Siber Vatan", Türkiye'nin yeni siber-fiziksel uluslararası sistemdeki yerini konumlandırmaktadır.

Tekrar etmeliyim ki, Siber Vatan soyut transdisipliner bir kavramdır. Joseph Nye'nin "yumuşak güç" veya "siber güç" kavramları ne denli söylemsel güce sahipse, Siber Vatan da aynı ölçüde güçlüdür. Ne sadece siyasi, ne sadece hukuki, ne sadece jeopolitik, ne sadece güvenlikleştirici, ne de sadece teknolojiktir. Asıl amacı; dünyadaki tüm ağları ve bağlantıları kapsayan siber alemin bir vatan olarak gören yeni dijital evrensel ahlak yanlılarıyla, belki buna tekno-optimistler de eklenebilir, devletimsi egemenlik iddialarını büyütme, veri-tabanlı dijital kapitalizm düzeninde güçlü kalabilmek için her bir platformun kendini siber vatan olarak öne atması ve devletlerin kendi meşru anayasal egemenlik haklarını korumak için oluşturdukları siber vatan üçlemesi arasındaki ilişkiyi sorgulamaktır. Diğer bir ifadeyle siber vatan, orijinal manada evrensel bir fenomendir. İthal bir kavram hiç değildir.

Siber Vatan'ın ele alınış biçimindeki derinlik gerek Fahrettin Altun'un söyleminde gerekse Mahir Ünal'ın sunumunda gayet açıktır. Sayın Altun konuyu yapay zeka, siber güvenlik, dijital algı yönetimi, sosyal medya dijital diplomasi ve dijital farkındalık bağlamında kurgulamıştır. Sayın Ünal'ın sunumunda yapay zeka, dijital dönüşüm, algoritmik regülasyon, veri güvenliği, demokrasi, mahremiyet, etik, siber

İnternet zengin-fakir bütün dünyaya yayılmış durumda. Her anımıza, her cihaza, her kuruma, her işleme girdi ve girmeye devam ediyor. Artık elektrik sanki internet için icat edilmiş gibi davranıyoruz. İnternet bağlantısı temel hayat ihtiyacı gibi algılanıyor. Eğitimde, savunmada, iletişimde, ticarete, eğlencede, reklamcılıkta ve yüzlerce diğer alanda artık olmazsa olmaz.

güvenlik, milli ve yerli teknoloji, siber egemenlik alt başlıklarıyla açıklanmıştır. Bu iki çerçevenin kapsamına bakınca Siber Vatan'ın Z kuşağı seçmeninin oyunu almak için ortaya atıldığı, korkulardan beslendiği, internet ve sosyal medya kullanımının bir kalıba sokulacağı, yasaklar getireceği, dijital kullanımı takip ve izleme maksatlı olduğu gibi tek boyutlu yorumlar daha en baştan kavramın çok boyutluluğuyla çelişerek eleştiri kabiliyetini yitirmektedir.

Halbuki, Siber Vatan bir misak-ı siberdir. Devletin dijital topografyasıdır. Sanal izdüşümüdür. Elektronik teşkilatlanmasıdır. Nicel devlet aklıdır. Sayısal hafızasıdır. Siber-fiziksel altyapısıdır. Etik kodudur. Veri platformudur. Teknoloji şirketlerinin sağladığı hizmetlerin kullanıcıları da olan vatandaşlarının her türlü dijital hak ve güvenliğinden sorumludur. Devletin stratejik kurum ve kuruluşlarının veri güvenliğini sağlar. Dünyada pos cihazlarına veya enerji, sağlık kurumlarına en fazla siber saldırı alan ülkelerden birisi Türkiye ise bunu önlemek Siber Vatan'ın görevidir. Ama aynı zamanda ham maddesi veri olan üretim ve tüketim alışkanlıkları süreçlerinde stratejik hedefler doğrultusunda öncü ülke olma, yüksek teknoloji ürünleri üretme hedeflerini de temsil eder. Devletin tüzel kişiliğiyle siber alem arasındaki ilişkilerin yönetimini yürütür. İnsan-makine etkileşiminde insanın onurunu korur. Siber Vatan bunların biri veya ikisi değil, hepsidir. **■**